

GABIŲ VAIKŲ ĮVERTINIMAS

Gabių vaikų atpažinimas ir jų gebėjimų įvertinimas šiuo metu yra viena iš aktualiausių pedagoginių ir psichologinių problemų, kuri kelia daug klausimų ir diskusijų dėl keleto priežasčių:

- **Gabumų raiškos nevienodumas.** Dauguma šiuolaikinių gabumų teorijų pabrėžia, kad atpažinti gabumus sunku dėl to, kad kai kurie žmonės pasižymi išskirtiniais gebėjimais daugelyje sričių, kitų gabumai pastebimi tik vienoje srityje. Vieni vaikų gabumai išryškėja jau vaikystėje, kitų - nepastebimi iki suaugant. O būna ir taip, kad vaikas, išsiskyręs nepaprastais gebėjimais vaikystėje, užaugęs niekuo neišsiskiria iš kitų.
- **Gabumų fenomeno sudėtingumas.** Gabūs vaikai – tai ne tik sėkmingai besimokantys vaikai, kuriuos nesunkiai savo klasėje pastebi kiekvienas mokytojas. Gabūs vaikai gali turėti ir mokymosi sunkumų ar kitų sutrikimų. Gabumams bei jų raiškai didelį poveikį daro daugybė vidinių (fizinių ir asmenybės savybių, motyvacija, savikontrolė ir t.t.) bei išorinių (aplinka, ugdymo galimybės, įvykiai ir t.t.) veiksnių. Nemaža dalis gabių vaikų mokosi blogiau nei vidutiniškai. Ir atvirkščiai – labai gerai besimokantys mokiniai nebūtinai yra gabūs. Tai reiškia, kad mokymosi rezultatai nebūtinai atspindi vaiko gabumus. Gabių vaikų galime atrasti ir tarp prastai besimokančių bei nerealizuojančių savo gebėjimų mokinių.
- **Gabumų sampratos ir apibrėžimo problema.** Norint atpažinti gabius vaikus, reikia atsakyti į klausimą, kas yra gabumai ir kokius vaikus laikome gabiais. Iki šiol nėra bendros gabumų sampratos, nei visuotinai pripažįstamo gabių vaikų ypatybių apibrėžimo, o įvairių gabumus aiškinančių teorijų apibrėžimai gana skirtingi.
- **Identifikavimo kriterijų ir atrankos metodų problema.** Nuo pasirinkto gabaus vaiko ypatybių apibrėžimo priklausys tai, kokius vaikus laikysime gabiais ir sieksime atpažinti. Nuo gabaus vaiko apibrėžimo priklausys ir atrankos kriterijai, atrankos sistemos, gabumų įvertinimo metodai.

Visi vaikai turi galių ir tam tikrų gebėjimų, tačiau jie nevadinami „gabiais“ tikrąja šio žodžio prasme. Gabių mokinių dalis priklauso nuo naudojamo gabumų apibrėžimo. Pagal skirtingus apibrėžimus, gabiais galima laikyti nuo 1 iki 20 procentų mokinių.

Vaiko gabumų požymiai gali būti pastebėti jau ankstyvoje vaikystėje ir gabaus vaiko įvertinimas gali būti atliktas jau ikimokykliniame amžiuje, nes kuo anksčiau pastebime vaiko gabumus, tuo anksčiau galime suteikti vaikui tinkamas ugdymo galimybes. Gabiems ikimokyklinukams atpažinti dažniausiai naudojamos tėvų ir mokytojų, ikimokyklinio ugdymo specialistų informacija. Vertinti įvairiais testais ikimokykliniame amžiuje sudėtinga, nes nėra daug

šiam amžiuje tinkamų standartizuotų metodikų, be to, jų patikimumas nėra toks didelis kaip vyresnių vaikų vertinimo metodikų. Tačiau vaikui pradėjus lankyti mokyklą, atrankos ir įvertinimo galimybės padidėja. Vertinant mokyklinio amžiaus vaikus jau galima naudoti standartizuotus individualius ir grupinius intelekto ar kūrybingumo testus, kurių negalima taikyti ikimokyklinio amžiaus vaikams.

Gabūs vaikai labai skirtingi ir mokslininkai, analizuodami šiuos vaikus, tai vis dažniau pastebi. Kai kurie dalykai yra bendri visiems gabiems vaikams ir pagal tai atpažįstame, kad vaikas yra gabus. Vienas tokių dalykų – aukštas vaiko intelekto koeficientas, kuris matuojamas testais. Intelekto testai yra vienas iš pagrindinių gabių vaikų įvertinimo metodų, o intelekto koeficientas – vienas iš populiariausių kriterijų atpažįstant gabius vaikus.

Intelektiniams gebėjimams įvertinti taikomi žodiniai ir nežodiniai, individualūs ar grupiniai intelekto testai. Šiuo metu Lietuvoje dažniausiai naudojami šie intelektinių gebėjimų įvertinimo testai:

- **Wechslerio intelekto skalė vaikams (WISC-III, trečiasis leidimas, 2002)** - tai individualus klinikinis testas, kuriuo galima patikimai įvertinti vaikų nuo 6 iki 16 metų intelektinius gebėjimus nustatant bendrą, žodinį ir nežodinį IQ bei intelektinių gebėjimų galias ir sunkumus.
- **Raveno spalvotųjų didėjančio sudėtingumo matricių testas (CPM) (Raven, 2007)** - tai grupinis testas skirtas nežodinėms mąstymo funkcijoms – gebėjimui mąstyti pagal analogiją ir organizuoti erdvinę informaciją į sistemine visumą – įvertinti. Šis testas gali būti alternatyvus ar papildomas metodas gabiems vaikams atpažinti nuo 5 iki 11 metų.
- **Raveno nespalvotųjų didėjančio sudėtingumo matricių testas (SPM) (Raven, 1998)** - tai grupinis testas skirtas neverbaliniams arba produktyviesiems gebėjimams vertinti. Šis testas gali būti naudojamas kaip papildoma priemonė gabiems mokiniams atpažinti nuo 11 iki 18 metų, tačiau jo naudojimą apsunkina tai, jog jis nėra visiškai adaptuotas ir pritaikytas oficialiam naudojimui Lietuvoje.

Nežodiniai intelekto testai itin svarbūs tiriant vaikus, turinčius skaitymo sutrikimų ar augančių nepalankiomis socialinėmis sąlygomis.

Vadovaujantis Gabių vaikų ir jaunuolių ugdymo strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. ISAK-2667 „Dėl Gabių vaikų ir jaunuolių ugdymo strategijos patvirtinimo“ ir Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. sausio 19 d.

įsakymu Nr. ISAK-105 „Dėl Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programos patvirtinimo“, buvo parengtas projektas „Kretingos rajono gabių ir talentingų vaikų atpažinimo, ugdymo ir skatinimo modelis“ (toliau GTV modelis), patvirtintas Kretingos rajono savivaldybės administracijos švietimo skyriaus 2016 m. kovo 1 d. įsakymu Nr. VI-45 “Dėl Kretingos rajono gabių ir talentingų vaikų atpažinimo, ugdymo ir skatinimo modelio patvirtinimo“.

Remiantis GTV modeliu Kretingos rajono mokyklos bendradarbiaudamos su Kretingos pedagogų švietimo centro pedagoginės psichologinės pagalbos skyriaus psichologais, organizuoja ir vykdo gabių ir talentingų vaikų atpažinimo projektą, kurio tikslas – sukurti GVT atpažinimo, ugdymo ir skatinimo sistemą Kretingos rajone.

Norint sklandžiai vykdyti GTV atpažinimą, būtinas Kretingos pedagogų švietimo centro pedagoginės psichologinės pagalbos skyriaus psichologų, Švietimo įstaigų ir jų specialistų glaudus bendradarbiavimas.

Įvairaus amžiaus gabiams vaikams atpažinti dažniausiai remiamasi:

- grupiniais ir individualiais intelekto testais;
- savybių aprašais, klausimynais;
- kūrybiškumo testu;
- tėvų (globėjų, rūpintojų) nuomone;
- pačių vaikų nuomone;
- bendraklasių nuomone;
- mokymosi rezultatais;
- mokytojų stebėjimo duomenimis;
- mokytojų vertinimu ir kt.

Atliekant GTV atpažinimą būtina remtis įvairiais šaltiniais, taikyti ne vieną metodą, palyginti gautus rezultatus.

Kretingos rajone gabių ir talentingų vaikų atpažinimas gali vykti keliais etapais:

Pirmasis etapas - GTV atpažinimas.

Pradinių klasių gabių ir talentingų mokinių atpažinimui naudojamas grupinis Raveno spalvotųjų didėjančio sudėtingumo matricų testas (CMP) (Raven, 2007). Pagrindinių klasių mokinių atrankai naudojamas grupinis Raveno nespaltvotųjų didėjančio sudėtingumo matricų testas (SPM) (Raven, 1998).

GTV atpažinimas gali apsiriboti šiuo etapu, priklausomai nuo to, ko nori ir ką gali pasiūlyti atrinktiems vaikams Švietimo įstaigos.

Antrasis etapas - atrinktų GTV gabumų patvirtinimas.

Gabių ir talentingų mokinių gabumų patvirtinimui naudojamas individualus Wechslerio intelekto testas (WISC-III, trečiasis leidimas, 2002). Šis testas įvertina vaiko intelektinius gebėjimus nustatant bendrą, žodinį ir nežodinį IQ bei intelektinių gebėjimų galias ir sunkumus.

Trečiasis etapas - GTV gabumų tikslinimas.

Gabių ir talentingų mokinių gabumų tikslinimui naudojamas individualus „Berlyno intelekto struktūros testas jaunuoliams: gabumų ir ypatingų gabumų atpažinimas“ testas (BIS-HB, 2012) ir piešimo testas kūrybiškam mąstymui (TCT-DP, 2012). Taip pat informacijos, gautos iš tėvų, mokytojų bei paties vaiko apdorojimas.

Įgyvendinant GTV modelį, tikimasi, jog bus atpažinti gabūs vaikai, kurie nerealizuoja savo gabumų. Atsiraa galimybė jiems padėti atskleisti savo gabumus. Tikėtina, kad bus sudarytos sąlygos ir galimybės GTV bendrauti tarpusavyje, gauti jiems reikiamą ugdymosi pagalbą. Tačiau GTV modelio įgyvendinimą gali apsunkinti didelės laiko ir finansinės sąnaudos, nepakankamas skaičius psichologų, galinčių atlikti standartizuotus testus GTV atpažinimui, trūkumas reikiamų metodikų ir jų protokolų.

Gabūs vaikai yra iššūkis mums visiems (tėvams, specialistams, pedagogams). Mūsų tikslas gabių vaikų paieška/atranka ir individualus vaiko gabumų įvertinimas. Gabus vaikas turi būti atpažįstamas ne todėl, kad jį pavadintume „gabi“, bet todėl, kad jis gautų geresnį, jo poreikius atitinkantį ugdymą, nes gabūs vaikai atsiskleidžia tada, kai ugdymo programos turinys atitinka jo asmeninius interesus ir reikalauja pastangų, kai mokymosi procesas atitinka individualų jo mokymosi stilių.

Literatūros apžvalgą parengė
Kretingos rajono švietimo centro
pedagoginės psichologinės pagalbos
skyriaus psichologė Rimantė Gedrimienė

1. Hallahan, D., Kauffman, J.M. (2003), Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius: Alma littera.
2. Gabių mokinių atpažinimas: psichologinių instrumentų standartizavimas ir taikymas. Mokymo medžiaga. Vilnius: 2013.
3. Kaip atpažinti vaiko gabumus? Metodinės rekomendacijos pedagogams, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams. Parengė Aida Šimelionienė. Švietimo aprūpinimo centras: 2008.
4. Šimelionienė, A. (2012). Intelektualiai gabių vaikų pasiekimų vaiksniai. Prieiga internetu http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120131_092545-49428/DS.005.0.01.ETD
5. Šimelionienė, A. (2015). Kaip atpažinti gabų vaiką ir nenumarinti jo talentų? <http://www.tavovaikas.lt/mokinys/pradinukas/kaip-atpazinti-gabu-vaika-ir-nenumarinti-jo-talentu.d?id=67016538>